

ADATOK A PÉNZESGYŐR-HÁRSKÚTI HAGYÁSFÁS LEGEŐ TÁJTÖRTÉNETÉHEZ

¹SALÁTA DÉNES, ²SZABÓ MÁTÉ, ¹KENÉZ ÁRPÁD, ³MALATINSZKY ÁKOS,
³DEMÉNY KRISZTINA ³BREUER LÁSZLÓ†

¹Szent István Egyetem, Környezet- és tájgazdálkodási Intézet, Tájökológiai Tanszék
²Természetvédelemi Tanszék, 2103 Gödöllő, Páter K. u. 1., e-mail: blackwing@freemail.hu
³Pangea Kulturális és Környezetvédelmi Egyesület, 8426 Pénzesgyőr, Béke u. 57.

Kulcsszavak: fás legelő, tájtörténet, Magas-Bakony, tájhasználat, legeltetés

Összefoglalás: A hagyásfás legelő igen összetett és sokoldalú terület-, illetve tájhasználati mód, melynek a múlt gazdálkodási rendszerében/rendszereiben igen nagy jelentősége volt. A tegnap embere a fás legelők kialakításával tette élhetővé az erdőt, a tájat, teremtett viszonylagos egyensúlyt önmaga és a természet között, így a földhasználati rendszerben betöltött szerepük megértése érdekében a múltjuk kutatása elengedhetetlen. A vizsgált terület múltját történeti írott és térképes források, levéltári adatok, valamint a helyszínen, interjú módszerrel gyűjtött információk alapján kutattuk/kutatjuk, azonban a terület állapotának romlása miatt egyre kevesebb idő áll rendelkezésre. A hozzávetőlegesen 100 éve kialakított hagyásfás legelőn a legeltetéssel és ezzel együtt a rendszeres legelőápolással mintegy 15 éve hagytak fel, aminek következtében a legelőn a cserjék, bokrok és növédekfák területborítása erőteljesen megnövekedett. Mára a nyílt gyepes területek aránya már a 20%-ot sem éri el, így csak a megmaradt faóriások tanúskodnak a legelő egykori történetéről. A területről készült légi-fotók elemzésével felmértük a szukcesszió gyorsaságát, a cserjésedés térbeli változását, így megállapítottuk, hogy a terület rekonstrukciójára, illetve a további kutatásra maradt idő nem lehet több 10 évnél, aminek elteltével, beavatkozás nélkül a pénzesgyőr-hárskúti hagyásfás legelőnek feledés lesz a sorsa, melyen osztozik az ország többtíz esetleg többszáz más fás legelőjével.

Bevezetés

A Bakonyban élő emberek az idők folyamán nemcsak kiélték az erdőt, hanem megtanultak vele együtt élni. A gyűjtögetés és vadászat, valamint az erdő faállományának korlátlan és visszapótlás nélküli kitermelése súlyos károkat okozott volna, ezért már nagyon korán kialakulhatott valamilyen kezdetleges erdőgazdálkodási forma, amely napról napra fejlődött az emberi gondolkodással együtt. A bakonyi ember az erdőben és az erdőből élt/él, az erdő fája adta hajlékának építőanyagát, tüzének melegét, megteremtette szerzőségeit, önmaga és jószágainak élelmét, éppen ezért nem lehetett érdeke annak mértéktelen pusztítása, bölcsen, fenntarthatóan kellett bánnia az erdővel, annak érdekében, hogy „holnap” is részesülhessen annak javaiból. Az így kialakult bonyolult ember-termesztet kapcsolat egyik legfontosabb elemei voltak a fáslegelők, melyeknek kialakításával az ember bizonyos mértékű egyensúlyt teremtett önmaga és az erdő vagy más szemszögből a mezőgazdaság (állattartás) és az erdőgazdálkodás között. A fáslegelő, mint erdészeti fogalom meghatározása az 1996. évi LIV. törvény 6.§-ának (1)/c bekezdésében található, mely szerint „fás legelőnek kell tekinteni az olyan legelőterületet, amely a miniszter által rendeletben meghatározott fajú fák idős korára várható korona vetülete által egyenletes elosztásban legalább harminc százalékban fedett”. A Bakony, sőt az ország egész területén még ma is számos fáslegelő található, azonban állapotuk rohamos ütemben romlik, és évről-évre egyre több tűnik el közülük, ezáltal a kutatásukra felhasználható idő is fogyatkozik. Ezen élőhelyek átmenetet képeznek erdő és legelő, természetközeli és mű-

velt területek között, ezért mind növény-, mind állatviláguk magas diverzitású. Különleges növénytársulásoknak, ritka állatfajoknak adnak életteret, így kutatási szempontból figyelemre méltóak, mindemellett tájképi, esztétikai élményt is nyújtanak, azonban legnagyobb jelentőségük a hagyományos gazdálkodásban betöltött szerepük és múltjuk miatt van.

Anyag és módszer

A hagyásfás legelő, mint területhasználati mód komplexitásának megértéséhez elengedhetetlenül szükséges a történeti múltjuk feltárása, illetve megismerése. A kutatási terület a Magas-Bakonyban, Zircről mintegy tíz kilométerre, Pénzesgyőr és Hárskút települések között található. Terepi kiszállásainkkor tíz alkalommal interjú módszerrel gyűjtöttünk adatokat a helyi lakosságtól, elsősorban az idősebb, azaz hatvan életévüket betöltött emberektől, akiknek valamilyen kapcsolata volt vagy lehetett a kutatási területtel. A megkérdezettek között szerepel Liebisch Katalin, aki a Pénzesgyőrtől néhány kilométerre található Liebisch-tanyán lakott, Szersing Mihály, a település egykori pásztorja, valamint Fenyvesi Lajos. Az adatközlőktől származó adatok nagyon jó kiindulási pontok, melyek körvonalazták a területről, illetve annak használatáról kialakuló képet. A település, és közvetve a hagyásfás legelő történetét részletesen feldolgozta HUDI (1998), kitérve a legapróbb részletekre és adatokra. Az így kapott adatok illetve információk pontosították a kezdetleges képet és mértékeket, dimenziókat rendeltek az addig összegyűjtött részletekhez, illetve a kezdeti feltételezésekhez. A Veszprém Megyei Levéltárban (VeML) a területről készített kataszteri térképek és a területet érintő iratok tanulmányozása folyt. A hagyományos erdőgazdálkodással HEGYI (1978) foglalkozik részletesen, bemutatja a bakonyi ember életét, a hajdani erdőhasználat összetett és bonyolult rendszerét, továbbá ANDRÁSFALVY (2004) is hangsúlyozza a fás legelő, mint területhasználati mód jelentőségét. VAJKAI (1959), PESTY (1880) és FÉNYES (1847) leírásai további adatokat közölnek a területhasználat módjáról. A beszerzett katonai felmérések térképlapjai vizuális információkat nyújtottak a terület és a legelő múltjáról. A kutatás folyamán elkészült a terület botanikai feltárása (SZABÓ et al. 2007) és a fás legelő tájrekonstrukciós terve (KENÉZ et al. 2007), melyek közül az előbbi feltárja a jelenlegi botanikai állapotokat és a cserjeborítottság mértékét, az utóbbi pedig tervet közöl a hagyásfás legelő állapotának visszaállításáról, illetve fenntartásáról. A cserjeborítottság mértéke és időbeli alakulása, valamint a cserjésedés gyorsasága szabja meg azt az időt, amely még rendelkezésre áll a terület további kutatására, illetve annak „megmentésére”, ezért a területről 1960-óta készített légifelvételek (HM Hadtörténeti Múzeum és Térképtár) segítségével megállapítottuk a cserjésedés dinamikáját és az utolsó legeltetés körülbelüli időpontját, továbbá megfigyeltük a felvételeken jól látható változásokat.

Eredmények

Történeti áttekintés

A hagyásfás legelő története szervesen összefügg Pénzesgyőr történetével, mely 1956-ban három különálló település (puszta) egyesítéséből alakult. A három puszta közül a legrégebbi keletkezésű Kerteskö, amelynek első írásos említése (1037) a bakonybéli apátság alapítólevelében található, míg a másik két puszta közül Pénzeskutat a zirci

apátság telepítette be németekkel, szlovákokkal és magyarokkal 1780-ban, Kőrösgyőr pedig 1892-ben alakult ki erdőirtással (HUDI, 1998). VAJKAI (1959) leírásaiból ismert, hogy Kőrösgyőr Szentgál település része. A terület már a bronzkorban lakott volt, melynek tanúbizonyságai a közelben feltárt késő bronzkori halomsírok. Az idők folyamán a terület többször is elnéptelenedhetett, utoljára a török hódoltság idején. Az I. katonai felmérésen (I KF) a pusztahelyek egyike sem látható. A település helyén összefüggő erdő volt, amelyet a bakonybéli bencések, a zirci ciszterek és a szentgáli nemesek használtak. Később, a visszatelepítés során Pénzeskút, majd idővel a másik két település népesült be. Pénzeskút 1785-ben a II. József-féle népszámláláskor már lakott volt, az összeírásból kiderül, hogy hét házzal bírt, nem elsődleges telepítésről van szó, hanem a környékbéli népesség kirajzásával jött létre. Ez a tény és a fent említett 1780-as telepítés olyan ellentmondás, amelyet eddig nem sikerült tisztázni.

A lakosok a Bakony szívében az erdővel szoros kapcsolatban és teljes mértékben az erdő által nyújtott javakból éltek. Az erdők fájából készítették hajlékukat, mindennapi használati eszközeiket, üveget készítettek, faszenet, meszet, hamuzsírít égettek, gyógynövényeket, növényi festékanyagokat és mézet gyűjtöttek. A környéken fontosabb szerepet a hamuzsírítés és az üveggyártás töltött be. Az Akliból Pénzesgyőrbe vezető út mentén elhelyezkedő Hamuházi-dűlő a hamuzsírgyártás emlékét őrzi. Az üveggyártásra a huta, illetve hütte tájnevek utalnak. Az 1800-as években szépen gyarapodott a település, ami jól látszik a II. katonai felmérésen, amelyen Pénzeskút mintegy 30 lakó és számos gazdasági épülettel rendelkezik. Az összes potenciálisan megfelelő területet szántóként művelték, míg a Gerence patak mentén legelők láthatóak. A településtől északra és nyugatra jelentős területeket ábrázolnak a legelőkre jellemző színkóddal és számos szórta elhelyezkedő fával, ezek a területek voltak a hajdani állomány legelői, és az erdőből meghagyott vagy szabadon felnövő fák alatt delelt a jószág. A legelőkhöz számos út vezet a település keleti oldalán kialakított gazdasági központból, a majorságból.

A szabadságharc nem tett jelentős kárt a gazdaságban. 1850-ben fellendülést hozott a szeszfőzde felépítése, ahol már 1851-ben kukoricából is főztek pálinkát. A következő 50 évből nincs számottevő adatunk, egyedül a III. katonai felmérés által rögzített képi anyag. A településszerkezet nem változott, a major képe kiépítettséget mutat. Láthatóan minden alkalmas területen szántóföldi termesztés folyt, míg a kisebb vízfolyások és a Gerence partján látható üdebb területeket *mezőként*, *rétként* használták (W – Wiese, azaz mező, rét). Legeltetést a már a II. katonai felmérésen is látható területeken folytattak a településtől északra (H – Hutweide vagy Heide, azaz legelő). Jól felismerhetően ábrázolták a hagyásfákat. A vizsgálat tárgyát képező fáslegelő helyén akkor még mindig zárt erdőt jelölnek, amely az 1857. évben a kataszteri térképek alapján még Szentgálhoz tartozott (VeML 1). Az erdei utak szervezeten behálózzák az egész területet. A gyertyánkúti legelőtől északra látható három darab *nyári akol* megnevezésű hálás, amely egyértelmű bizonyítéka a részleges rideg tartásnak.

Az időben legközelebb fellelhető nyom a területhasználattal kapcsolatban az 1900-as évek elejéről származó szabály, amely szerint a vágásokon tilos legeltetni. E tilalom több szempontból is fontos. A *vágás* szó a fa letermelése utáni területre vonatkozik, tehát az erdőgazdálkodás aktívan folyt, illetve következtethetünk nagyobb mértékű fakitermelésre, a legeltetés szigorú tilalma pedig a magas állatlétszámot támasztja alá. 1905-ben 86 birtokos létrehozta a Pénzeskúti legelőbizottságot. Erről a társulásról a Veszprém Megyei Levéltárban lehet részletesebb adatokat találni a Zirci Járásbíróság Telekkönyvi

Hatósága által feljegyzett dokumentációkban (VeML 2). A bizottság 3 katasztrális hold és 1467 négyszögöl legelőt vásárolt, ami szintén az állatlétszám felduzzadását jelzi. Az 1907-től a majdani Pénzesgyőr határában feltűnő új puszták jelzik a stabil, állandó népességet. A település 1909-ben érte el a demográfiai csúcsot 489 lakossal, egyébként ebben az időszakban jelentős volt az angliai faexport. Az 1911. és 1913. közötti népszámlálások leírásaiban számos erdei munkás és juhász, csordás valamint kondás szerepel, ez pedig közvetett bizonyítéka annak, hogy az erdőgazdálkodás mellett a szarvasmarha- és sertéstartásnak volt nagyobb jelentősége. 1929-ben az Országos Földbirtokrendezési Bíróság elrendelte a telekkönyvezést. A dokumentációk részletes tanulmányozása további információkkal szolgálhat (VeML 3).

A birtokrendezések hatásának tulajdonítható, hogy 1931. január 25-én 22 társult taggal és 40 szavazattal megalakult a Pénzeskúti Birtokosság Legeltetési Társulat (HUDI 1998), amelynek első döntése az volt, hogy a kutatási területől nem messze fekvő Tep-lánszky-legelőre 40 számosállatnál többet tilos kihajtani, valamint megállapították a legeltetési díjakat. Ezen információkból arra következtethetünk, hogy ekkor már jelentkeztek a túllegeltetés negatív következményei. Ezek után alakult meg a Pénzeskút-Kőrísgyőri legelő Társulat, amely Reé Jenőtől bérelt földet. Ekkorra Kőrísgyőr már 40-50 éve lakott volt, így gazdaságilag megerősödhetett, a nagyobb állatlétszám eltartására is alkalmas volt. Az II. világháború viszontagságai közepette érthető, hogy nem maradtak fenn a gazdasággal kapcsolatban részletes adatok, annyit azonban tudunk, hogy 1944-ben 2000–3000 szarvasmarha volt a majorságban, az akkorra már államosított Fischer-birtokon (HUDI 1998).

1945-ben a háború elől a népesség a közeli erdőségekben keresett bújóhelyet, a magukkal vitt állatok közül csupán 4 pár ökör maradt meg. 1945 júniusában az akkor már 210 katasztrális holdnyi kőrísgyőri legelőt kiegészítik a Fischer-birtok 60 katasztrális holdnyi erdőlegelőjével (akkoriban nem volt szilárd fogalmi határ legelőerdő vagy erdőlegelő és fáslegelő között) (VeML 4). Ez a 210 hold legelő területre körülbelül megegyezik a vizsgált fás legelő területével. Akkoriban nem volt tisztázva a legelő és fáslegelő, valamint fáslegelő és legelőerdő közötti különbség. Hagyományos értelemben vett fátlan legelőről a Bakony területén nem beszélhetünk az 1900-as évek elejéig-közepéig (HEGYI 1978). A kiegészített legelőt júliusban igénybe vették földreform céljára. 1952-ben megtörtént a tagosítás. 1956-ban a három települést összevonták Pénzesgyőrré. 1966-ban Pénzesgyőrt és Bakonybélit közigazgatásilag egyesítették, ami a termelőszövetkezet önállóságát veszélyeztette. Ettől kezdve a hangsúly a szántóföldi termelésre helyeződött, amely nem lehetett igazán eredményes a kedvezőtlen adottságok miatt, az állattenyésztés és az ipar, mint melléktevékenységek csupán kiegészítő szerepet kaptak. A szövetkezet jól és önállóan működött, amit az szüntetett meg, hogy 1974. április 1-től a zirci Bakony MgTSZ egyik üzemegysége lett. A termelőszövetkezetek tagsági jövedelmét 1960-tól a családonként járó 1 hold háztájin folyó gazdálkodás egészítette ki. A háztáji földeken leginkább burgonyát és az állattartáshoz szükséges növényeket termesztettek, ennek köszönhető, hogy az 1980-as években közel 50 tehenet tartottak a faluban. A téeszek megszűnésével 1990-ben a helyzet gyökeresen megváltozott: a tagok munkanélkülivé váltak, a kistermelői tevékenység visszaszorult az önellátás keretei közé. Ekkor nyilvánult meg a mindvégig fennmaradó háztáji gazdálkodás jelentősége, amely abban állt, hogy megmaradt az önálló paraszti gazdálkodás lehetősége is, így a rendszerváltozás után törés nélkül valósulhatott meg a magángazdálkodásra való áttérés.

A fás legelő kialakítása

A fás legelő létrejöttének pontos idejét nagyon nehéz megállapítani a részlegesen fennmaradt adatok miatt. Eddigi vizsgálataink alapján a fáslegelőt az 1880 és 1920 között hozták létre. A böhöncök átlagos életkora 150–200 évre tehető, koronájuk szabadon állásban növekedésről tanúskodik, azonban ilyen koronaforma kialakítására még akár 60–80 éves korú fa is képes, amennyiben nem túlzottan zárt állományban nő fel. Figyelembe véve a bakonyi erdőhasználat szokásait, megalapozott a feltevés, hogy a terület böhöncei az egykori erdő legértékesebb fái voltak, és a fák letermelése után kezdtek meg az irtás legeltetését.

Eredmények

Légifelvételek és térképek elemzése

A beszerzett légifotók az 1951, 1955, 1963, 1968, 1984 és 1998-as évből származnak, így részletes tanulmányozásukkal nyomon követhető a hagyásfás legelő állapotának változása.

Az 1950-es évek elején a vizsgált terület közvetlen környezetében a mezőgazdaság virágkorát élte: a település és a majorság már a mai képet tükrözte, a környék földútjai szélesesen kijártak, sokat használtak. Minden gazdálkodásra potenciálisan alkalmas területet hagyományos szántóföldi műveléssel hasznosítanak, erre a táblák eltérő „színéből” lehet következtetni – egy időpontban a szomszédos táblák árnyalata váltakozó. A táblaméretek jelentékeny háztáji gazdálkodásról árulkodnak, amellet, hogy megfigyelhetőek több hektáros összefüggő nagy táblák is. Ebben az időszakban volt a fáslegelő a legjobb, leggondozottabb állapotban, ami az ekkor már működő Pénzeskút-Kőrissyőri Legelő Társulat tevékenységének köszönhető.

Az évtized derekára a vizsgált terület állapotában jelentős változás nem állt be, azonban az 1952-ben végrehajtott tagosítás következtében, a birtokszerkezet átalakult, így a nagytáblák aránya növekedett. Ez a földművelési rendszerben beállt változás felgyorsította az egyébként is jelentős eróziós folyamatokat. Az erodált foltok kiterjedése az idők folyamán növekedett, ami az egyébként lejtős területen, a talajt nem kímélő talajművelési technikák alkalmazásának tudható be. A folyamat mára már annyira előrehaladt, hogy a szántókon, több helyen is megfigyelhetőek az alapkőzet kibukkanásai. A jelenség megfigyelhető a fáslegelőn is, melyet a túllegetetés okozott legfőképpen. A legelőt ebben az időszakban a helyi közösség ápolta, erre bizonyíték az általunk gyűjtött adat, miszerint a cserjéket, szúrós gyomokat, valamint a nem kívánatos magoncokat a helybéli gyermekekkel és fiatalokkal távolították el (LIEBISCH K. ex. Verb).

Az 1960-as évek elejére a hajdani kisparscellás rendszer már csak háztáji földek formájában maradt meg, melyeknek később jelentős szerep jutott a nehézségek átvészelésében, ahogy azt fentebb már említettük. Ekkora a vizsgált terület állapota igen kis mértékben változott, ami a nagyjából egyenletes állatlétszámnak és a rendszeres ápolásnak tulajdonítható.

Az évtized második felében volt legmagasabb a területen legeltetett állatlétszám, hiszen a túllegetetett foltok aránya jelentős mértékben növekedett. A jelenség legszembe-

tűnőbb megnyilvánulása a legelő északi részén elhelyezkedő Delelő-dombon figyelhető meg, ahová a reggeli kihajtásnál érkeztek, és ahol az esti behajtásnál gyülekeztek a jóságok. Itt hajtották le a csordások, juhászok az útról a csordát, illetve a nyáját. Az erős legelés és az állatok ürüléke, valamint az abból lemosódó nitrogén miatt a nitrogén-nehezen tűrő növények a mai napig gyéren nőnek a Delelőn, ezzel szemben a nitrogénkedvelő növények aránya nagy, ugyanúgy, ahogy az a hagyasfák koronája alatt is megfigyelhető (SZABÓ et al. 2007). A fent leírtak intő jelként szolgálnak az állatlétszám megtervezésénél, mert egy nagyobb állomány a túllegelés negatív hatásain kívül, jelentékenyen képes befolyásolni a növényzet összetételét is (KENÉZ et al. 2007).

1984-re a szántóföldeket több tíz hektáros táblákká egyesítették, ami az akkori felfogás szerint gazdasági szempontból előnyös, ugyanakkor a biodiverzitás és a biotóp-hálózat szempontjából egyértelműen hátrányos volt. A terület ekkor egészült ki a mai nagyságára, azonban a gazdálkodás hanyatlása nyilvánvaló. Egyre alacsonyabb a cserjementes területek aránya, a sűrűsödő állományok egyre záródnak. A legelő nagy részén már méret szerint is több kategóriába lehet sorolni a bokrokat, ami azt jelenti, hogy huza-mosabb ideje nem tisztították folyamatosan a legelőt, esetleg csak néhány évente. Megállapítható, hogy a vizsgált területet egyre kisebb mértékben gondozták, így egyértelműen megindult a szukcessziós folyamat, amelynek kezdete erre az időpontra tehető. Az utolsó legeltetés ideje az 1985. és 1990. között volt, sajnos ezzel kapcsolatban kevés információ áll rendelkezésünkre. A helyi adatgyűjtések alapján körülbelül 18–20 éve hagytak fel a terület legeltetésével, az egykori juhász, Szersing Mihály (ex verb.) is csak a Pénzesgyőrtől északra fekvő területeken való legeltetésről számolt be.

1998-ra a cserjementesnek mondható területek hányada nagyon lecsökkent, legfeljebb 20%. A szukcesszió előrehaladt. Az 1984-ben már sűrűsödő területek teljesen elbokrosodtak, illetve elgyomosodtak. Szinte mindenhol láthatóak kisebb-nagyobb cserjék, bokrok. A záródó állományban még kisebb szigetekként jelen vannak nyíltabb gyepek, de ezek mára teljesen eltűntek. A legutóbbi felvétel készítésének ideje óta eltelt 14 év. Figyelembe véve azt a tényt, hogy az utolsó legeltetés akár 1990–1992 körül is lehetett, levonhatjuk a következtetést, amely szerint a folyamat erős ütemben halad előre. Mára a nyílt gyepterületek aránya alig több mint 10%, cserjék és fiatal fák uralják a legelőt, már csak a hatalmas hagyasfák, a böhönccök tanúskodnak arról, hogy ott valaha legelő volt. Így tűnnek el a Bakony és az ország hagyasfás legelői, és így hagy az ember elveszni egy működőképes területhasználati módot, amely jelentős szerepet kaphat a jövőbeli extenzifikálás során.

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk a Pangea Kulturális és Környezetvédelmi Egyesületnek, továbbá Lábadi Károlynak az útmutatásaiért.

Irodalom

1996. évi LIV. törvény: Törvény az erdőről és az erdő védelméről, egységes szerkezetben a végrehajtásáról szóló 29/1997. (IV. 30.) FM., valamint az erdőrendezési Szabályzatról kiadott 88/2000.(XI.10.) FVM. rendelettel www.aesz.hu/static_contents/T_0.htm
- ANDRÁSFALVY 2004: Az úrbérrendezés hatása a természetre in *História folyóirat* 2004./05. szám – online archívum: www.historia.hu/archivum/2004/tart0405.htm
- FÉNYES E. 1847: Magyarország leírása. I–II. Budapest.
- HEGYI I. 1978: A népi erdőkielés történeti formái (Az Északkeleti-Bakony erdőgazdálkodása az utolsó kétszáz évben). Akadémia Kiadó, Budapest.
- HUDI J. 1998: Pénzesgyőr: Egy bakonyi község múltja és jelene. Budapest.
- I KF: I katonai felmérés (1763–1768), Budapest.
- II KF: II katonai felmérés (1852–1854), Budapest.
- III KF: III katonai felmérés (1879), Budapest.
- KENÉZ Á., SZEMÁN L., SZABÓ M., SALÁTA D., MALATINSZKY Á., PENKSZA K., BREUER L. 2007: Természetvédelmi célú gyephasznosítási terv a Pénzesgyőr-Hárskúzi hagyásfás legelő élőhely védelmére. *Táj-ökológia Lapok* 5: 35–41.
- PESTY F. 1880: Az eltűnt régi vármegyék I-II. Budapest.
- SZABÓ M., KENÉZ Á., SALÁTA D., MALATINSZKY Á., PENKSZA K., BREUER L. 2007: Természetvédelmi- gyepgazdálkodási célú botanikai vizsgálatok a pénzesgyőr-hárskúti hagyásfás legelőn *Tájökológia Lapok* 5: 27–34.
- VAJKAI A. 1959: Szentgál. Egy bakonyi falu néprajza. Budapest.
- VeML1:(Veszprém Megyei Levéltár) mikrofilmtár, MOL-S-78 (Magyar Országos Levéltár) Kataszteri gyűjtemény térképek mikrofilm másolata, 158. telerész.
- VeML2: (Veszprém Megyei Levéltár) VII. 7. d, 225. számú jegyzőkönyv.
- VeML3: (Veszprém Megyei Levéltár) VII. d, 225. számú telekjegyzőkönyv.
- VeML4: (Veszprém Megyei Levéltár) XXIV. 201. c 1388/1945 számú irat.

DATA TO THE LANDSCAPE HISTORY OF THE WOODED PASTURE BETWEEN
PÉNZESGYŐR AND HÁRSKÚT

¹D. SALÁTA, ²M. SZABÓ, ¹Á. KENÉZ, ²Á. MALATINSZKY, ²K. DEMÉNY, ³L. BREUER†

¹Szent István University, Institute of Environmental and Landscape Management, Dept. Landscape Ecology

²Dept. of Nature Conservation, 2103 Gödöllő, Páter k. u. 1., e-mail: blackwing@freemail.hu

³Pangea Cultural and Environmental Association, H-8426 Pénzesgyőr, Béke u. 57.

Keywords: wooded pastutre, landscape history, Magas-Bakony Mts., landscape use, grazing

A wooded pastutre (with old seed trees) is a highly complex and diverse method of land or landscape management, having a great importance in the past management systems. Man of the previous times made forests and landscape to be livable for him by creating wooded pastures, and created a relative balance between himself and nature, thus, in favour of understanding their role in the land use system, observing their past is indispensable. Past of the observed area was studied by the means of historical written and map sources, data of archives and information collected through interviews. However, less and less time is available because of degradation of the area. Grazing and in parallel regular caring for the pasture (that had been created cca. 100 years ago) were abandoned about 15 years ago, resulting in a massive growth in the covering rate of shrubs and young trees on the pasture. Rate of open grassy areas does not exceed even 20% for this time, thus, only huge trees remained on the area are witnesses of the one-time history of the pasture. Speed of succession and changes in shrubbyness were observed by analysing aerial photographs, so thus it could be established that the time remained for reconstructing the area or for further researches could be not more than 10 years, and by passing it, without any intervention, the destiny of this wooded pasture will be the same as in case of several ten or hundred other wooded pastures in Hungary: sinking into oblivion.